

Безпосередньо метою уніфікації є вироблення єдиних підходів до вирішення нагальних потреб суспільства і господарських проблем що виникають у приватній сфері. Та основні цілі уніфікації не зможуть бути досягнуті в повній мірі, без вирішення перелічених вище проблем.

Література:

1. Остроумов Н. Н. Проблемы унификации международного частного права // Журнал российского права. – 2015. – № 1.
2. Цирина М. А., Власова Н. В., Муратова О. В. Проблемы унификации международного частного права в современном мире // Журнал российского права. – 2014. – № 3.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого С. М. Білоусов

А. В. Лисенко¹

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТНК

У сучасний період глобалізації світової економіки та посилення економічної інтеграції між державами значно зростає роль транснаціональних корпорацій (ТНК) як учасників міжнародних економічних відносин. Розширення меж міжнародного поділу праці зумовило економічну доцільність посилення міжнародної кооперації, при якій різні структурні підрозділи економічно єдиного утворення розташовуються в різних країнах, кількість яких може обчислюватися десятками. Такий процес значною мірою сприяє концентрації та інтернаціоналізації капіталу, оскільки інвестиційна та інша комерційна діяльність великих компаній набуває глобального характеру. В даний час ТНК володіють значною економічною потужністю, рівний, а часто і перевершує економічний потенціал багатьох держав.

В юридичній літературі не вироблено єдиних підходів до природи феномена ТНК. Окремі теорії, запропоновані різними авторами, підкрес-

¹ Студентка 4 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

люють ті чи інші аспекти в діяльності ТНК, не претендуючи на повномасштабне охоплення всієї картини дійсності. Наявні спроби синтезу різних наукових концепцій поки не можна назвати до кінця стрункими і позбавленими внутрішніх суперечностей. Усе це ускладнює дослідження і без того складної проблеми правового регулювання діяльності ТНК [1, с. 566].

Внесок у розробку проблеми міжнародної правосуб'єктності транснаціональних корпорацій внесли праці К. А. Бекашева, В. В. Бесчеревних, М. М. Богуславського, Г. К. Дмитрієва, М. Д. Загряцькова, С. В. Запольського, Р. Ф. Захарової, А. П. Кирєєва, А. Н. Козиріна, І. І. Лукашука, А. Мовсесяна, М. І. Піскотіна, В. А. Романова, О. В. Тарасова, С. В. Черниченко.

У вітчизняній науці міжнародного права широке поширення набула точка зору, згідно якої істотною властивістю суб'єкта міжнародного права є його здатність до участі у виробленні міжнародно-правових норм [2, с. 83-85]. Крім того, багато авторів вказують також і на таку властиву суб'єкту міжнародного права ознаку, як наявність у нього суверенних прав і обов'язків [3, с. 71]. Саме ці властивості, на думку вчених, служать головними відмінними ознаками поняття суб'єкта міжнародного права, яке слід відмежовувати від поняття суб'єкта права, що дається загальною теорією права. Так, наприклад, автори відомої монографії «Міжнародна правосуб'єктність» вважають, що найзагальнішими властивостями суб'єкта міжнародного права є наступні: 1) суб'єкт міжнародного права виконує права та обов'язки на основі норм міжнародного права; 2) суб'єкт – сторона в відношенні, врегульованому нормами міжнародного права, створюваними головним чином за допомогою міжнародних договорів; 3) він має здатність брати участь у виробленні норм міжнародного права; 4) має самостійний міжнародно-правовий статус [2, с. 84]. При такому розумінні суб'єкта міжнародного права ТНК, безумовно, не володіють і в майбутньому не зможуть володіти міжнародної правосуб'єктністю.

В радянській науці міжнародного права практично всіма вченими робився однозначний висновок про відсутність міжнародної правосуб'єктності ТНК. Закордонними ж дослідниками висловлюються самі різні думки на цей рахунок. Багато з них також заперечують міжнародну правосуб'єктність ТНК. Наприклад, Я. Броунлі стверджує: «В принципі корпорації, утворені на підставі внутрішньодержавного права,

не володіють міжнародною правосуб'єктністю». У той же час їх статус розглядається ним в розділі «Спiрні випадки» [3, с. 118].

У західній доктрині висловлюється думка про те, що певні компанії, насамперед ТНК, у сучасних умовах здобувають міжнародну правосуб'єктність. Такі вчені, як Н. Макдугал, У. Фридмен, вважають, що корпорації є суб'єктами міжнародного права, аргументуючи це тим, що економічна міць і вплив на світову політику в ряді випадків перетворює їх у більш вагомий вплив на міжнародній арені, ніж деякі держави. Цієї точки зору дотримується і К. А. Бекяшев. На його думку, в ХХІ столітті поряд з розширенням обсягу правосуб'єктності індивідів буде визнана правосуб'єктність таких колективних утворень, як транснаціональні корпорації [4, с. 114].

Іншої точки зору дотримується російський вчений С. В. Черниченко. Він стверджує, що суб'єктом міжнародного права може бути тільки утворення, здатне брати участь у міждержавних відносинах. Оскільки компанія не має якості, властивої державі, то вона не здатна брати участь у таких відносинах [5, с. 36].

З правової точки зору ТНК є не єдиним суб'єктом права (комерційною організацією, нехай і зі своїми відособленими підрозділами в різних країнах світу), а сукупністю формально самостійних юридичних осіб, створених відповідно до законодавства різних країн світу. Говорячи про змістовну сторону ТНК, необхідно вказати на найбільш істотну ознаку – наявність єдиного центра прийняття рішень (єдиного управління справами) декількох утворень, які при цьому мають самостійну правосуб'єктність відповідно до законодавства тієї чи іншої держави.

Як відзначає М. М. Богуславський, економічна єдність у ТНК оформляється юридичною множинністю, що служить інтересам їх власників [6, с. 123]. На відміну від звичайних компаній стратегія діяльності ТНК розробляється головним підприємством, яке координує діяльність закордонних відділень.

Слід погодитись з О. В. Тарасовим, що методологічними проблемами ТНК є визначення її як соціального актора та персонативна правова форма ТНК. У літературі констатується той факт, що економічна й організаційна єдність ТНК явно не відповідає тій персонативній правовій формі національної юридичної особи, в якій окремі системні одиниці ТНК вступають у різні правовідносини. Таким чином, єдиний глобальний соціоекономічний актор стає непомітним ні для національного, ні для

МП. Юридично діють окремі суб'єкти національного права в різних національних правопорядках, формально не пов'язані між собою. Подібна юридична «множинність» при економічній єдності дозволяє ТНК гнучко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, швидко підлаштовуватися під мінливе соціальне навколишнє середовище. [7, с. 325-326].

У проєкті Кодексу поведінки ТНК, що розроблявся в ООН протягом декількох десятиліть, ТНК визначався як «підприємство, будь то державне, приватне або змішане, що має відділення у двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми і області діяльності цих відділень, яке функціонує відповідно до певної системи прийняття рішень, що дозволяє проводити узгоджену політику і загальну стратегію через один або більше центрів з прийняття рішень, і в рамках якого відділення таким чином пов'язані між собою, будь то відносинами власності або іншими відносинами, що одне або декілька з них можуть надавати (надають) значний вплив на діяльність інших і, зокрема, користуватися загальними знаннями і ресурсами і розділяти відповідальність з іншими». Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), уточнюючи вищенаведену характеристику, до ТНК відносить корпорації, що включають головні підприємства та їх закордонні філії (дочірні компанії), причому головне підприємство контролює активи інших економічних одиниць в державах за межами країни базування материнської компанії, як правило, шляхом участі в капіталі [8, с. 83].

Але якщо в 80-і рр. ТНК ще не проявляли свого негативного впливу і, навпаки, сприяли розвитку економіки приймаючих країн, то сьогодні діяльність ТНК завдає великої шкоди економіці цих країн, гальмуючи розвиток національного виробництва. Дане твердження підтверджує досвід існуючих у світі ТНК.

Отже, можна говорити про те, що Кодекс поведінки ТНК знову наділяється актуальністю і, можливо, в найближчому майбутньому Генеральна Асамблея ООН знову підніме питання про необхідність регулювання діяльності ТНК.

Можна дійти висновку, що економічна міць ТНК, їх вплив на світову політику визначили появу концепцій про визнання за ТНК міжнародної правосуб'єктності, про необхідність формування міжнародного права корпорацій. Поки дані концепції не стали основними в питаннях регулювання і контролю за діяльністю ТНК. Також, у даний час правове регулювання діяльності ТНК зводиться до двосторонніх інвестиційних угод, які збільшують економічну нерівність держав, що розвиваються.

На регіональному рівні певних результатів у регулюванні ТНК досягли країни – учасниці Андської групи. Ці держави особливу увагу приділяють підтримці власних багатонаціональних корпорацій, що сприяють інтеграції і протистоять багатонаціональному капіталу в регіоні.

Належне правове регулювання ТНК може бути здійснено тільки на основі взаємного узгодження національних і міжнародних правопорядків на внутрішньодержавному, регіональному та універсальному рівнях. Незважаючи на глобальну діяльність ТНК, центр прийняття рішення залишається національним. Отже, діяльність ТНК повинна регулюватися через державу. Що стосується міжнародного права, то воно покликане виробляти норми, які зобов'язували б держави регулювати діяльність ТНК.

Поки не прийнято будь-яких універсальних правил та існуючі міжнародні нормативні акти носять декларативний характер, оскільки не вистачає механізмів реалізації. Найбільш ефективним повинен стати саме міжнародний рівень регулювання і контролю за діяльністю ТНК. Це та проблема, над якою ще належить багато працювати і теоретикам, і практикам. Як вказувалося вище, проект Кодексу поведінки транснаціональних корпорацій вже розроблявся, але не був прийнятий з причини втрати актуальності в 80-і рр. Сьогодні дане питання знову актуальне, тому раціонально буде переглянути погляди на те, чи дійсно ТНК розвивають економіку розвиваючих країн.

Література:

1. Делінський О. А. Міжнародна правосуб'єктність транснаціональних корпорацій / Актуальні проблеми держави і права. зб. наук. праць / Вип. 25. – 2005. – 664 с.
2. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / Отв. ред. Д. И. Фельдман, – М.: Юрид. лит., 1971.— 188 с.
3. Броунли Я. Международное право (в двух книгах). Книга первая. – М.: Прогресс, 1977. —536 с.
4. Международное публичное право: Учебник / Под ред. К. А. Бекяшева. – М.: Проспект, 1999. – 640 с.
5. Черниченко С. В. Личность и международное право. – М.: Международ. отношения, 1974. – 168 с.
6. Богуславский М. М. Международное частное право: Учебник. – М.: Юристь, 1999. – 407 с.

7. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права : проблеми сучасної теорії / О. В. Тарасов. – Х. : Право, 2014. – 512 с

8. Комарова Л. А. К вопросу о разработке Кодекса поведения ТНК: Международно-правовой аспект [Текст] / Л. А. Комарова // Новые аспекты в регулировании важнейших государственно-правовых институтов капиталистических стран. – М. : Всесоюз. юрид. заоч. ин-т, 1986. – С. 81-96.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права НЮУ імені Ярослава Мудрого О. В. Тарасов

V. Lurie¹

THE ALTERNATIVE SETTLEMENT OF INTERNATIONAL DISPUTES

If we are talking about alternative settlement of international disputes, it should be first mentioned that alternative dispute resolution (ADR) is a set of procedures aiming to facilitate the settlement of the conflict out of the court.

High costs of the proceedings, long terms for solving the case, the fact of declining public confidence to judges in some countries and other negative economic, legal, social and psychological factors have caused the alternative ways of dispute resolution becoming more and more widespread than national litigation.

The methods of alternative dispute resolution generally include arbitration, negotiation and mediation. Arbitration and mediation are principal methods of alternative types of dispute resolution. Negotiations, on the contrary, are always used by the parties as the first method due to the fact that the parties can take full control of the situation and change the result of the dispute.

As we are going to talk about the settlements of international disputes resolution, firstly, we should specify the benefits of ADR comparing with the national judiciary. For instance, arbitration courts provide its participants with such benefits as specialization in matters relating to the actual relationship of the parties, the speed and efficiency of arbitration, confidentiality of the proceedings, a possibility for the parties to determine the time and place for resolving disputes. These benefits also driven by the fact that in the period of

¹ 4th year student, International Law Faculty Yaroslav Mudryi National Law University